

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

On hyvä, että oppimisen tukea halutaan selkeyttää. Oppimisen tuen lisäksi on huomioitava mahdollisuus riittävään ja yksilölliseen koulunkäynnin tukeen. Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskeskuksen kyselyn (2022) tekemän selvityksen mukaan oppimisen ja koulunkäynnin tuki sekä tarpeenmukaiset mukautukset toteutuivat peruskoulussa kaikista heikoimmin niillä lapsilla ja nuorilla, joilla on jokin neurokehityksellinen häiriö (esim. adhd, autismikirjo tai Tourette). Kyseessä on laaja kohderyhmä, sillä neurokehityksellinen diagnoosi tai toimintakykyyn vaikuttavia nepsy-oireita voidaan katsoa olevan noin 10 %:lla väestöstä.

Toisen asteen koulutuksen osalta tulee varmistaa, että opiskelijan mahdollisuus saada tarpeitaan vastaavaa yksilöllistä tukea jatkuu yhtenäisenä perusopetuksen jälkeen.

Tavoite 1

-ADHD-liitto pitää erittäin hyvänä, että tavoitteen toimenpiteissä kiinnitetään huomiota ehyen opiskeluhuollon kokonaisuuden varmistamiseen, yhteisöllisyyteen, ennaltaehkäisyyn ja matalan kynnyksen tukeen. Tähän on varattava riittävät resurssit, jotta se voi toteutua.

-Kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevien ammattilaisten osaamista neurokehityksellisistä häiriöistä tulee vahvistaa perus- ja täydennyskoulutuksella, jotta henkilöstö pystyy paremmin tunnistamaan, ohjaamaan ja tukemaan tähän kohderyhmään kuuluvia oppilaita tai opiskelijoita. Keinot, joilla voidaan tukea oppimisen ja koulunkäynnin tukea tarvitsevia nuoria, edistävät myös kaikkien muiden oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia.

-Monialaista yhteistyötä tulisi lisätä. Lasten ja nuorten kannalta on olennaista varmistaa opetuksen järjestäjien sekä sosiaali- ja terveystieteiden välisen yhteistyön ja tiedonkulku tarpeiden tunnistamisessa ja tukitoimien suunnittelussa.

-VANUPO-ohjelman sivulla 7 todetaan seuraavasti: ”Kiinnitetään huomiota koulujen ja oppilaitosten arkkitehtuuriin ja estetiikkaan ja mahdollistetaan oppilaiden ja opiskelijoiden osallistuminen oppimisympäristöjen suunnitteluun ja kehittämiseen”. Näkemyksemme mukaan olisi erittäin tärkeää huomioida ensisijaisesti oppimisympäristöjen esteettömyys ja saavutettavuus, neuroesteettömyys mukaan lukien, jotta mahdollisuus yhdenvertaiseen opiskeluun ja koulunkäyntiin tarjoutuisi kaikille. Oppimisympäristöjen tulee olla fyysisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti turvallisia sekä esteettömiä ja saavutettavia kaikille oppilaille/opiskelijoille. On erittäin kannatettavaa, että opiskelijat otetaan mukaan suunnittelemaan ja kehittämään oppimisympäristöjä.

Tavoite 2

ADHD-liitto pitää erittäin hyvänä ja kannatettavana, että ohjelmassa kiinnitetään huomiota matalan kynnyksen harrastustoiminnan saatavuuteen myös erityistarpeisten nuorten osalta. Harrastustoimintaa ohjaavien tahojen osaamista tulisi vahvistaa myös neurokehityksellisiin häiriöihin liittyen, jotta ohjaajat pystyvät paremmin tunnistamaan, ohjaamaan ja tukemaan tähän kohderyhmään kuuluvia lapsia ja nuoria, jotta heidän osallistumisensa harrastustoimintaan mahdollistuu.

Tavoite 3

Nuorille, joilla on jokin neurokehityksellinen häiriö, on tärkeää varmistaa nuoren riittävä ja tarvittava tuki myös työelämään. Tuen tarve ei lopu opintoihin. Mahdollisuus erilaisiin työelämän joustoihin ja mukautuksiin pitäisi varmistaa mm. kehittämällä mahdollisuuksia osa-aikatyöhön. Työolosuhteiden, työn organisoimisen ja työyhteisöjen kulttuurin kehittäminen edesauttavat kaikkien työntekijöiden hyvinvointia ja mahdollistavat neurokehityksellisiä oireita kokevien henkilöiden työelämään osallistumista.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Adhd:n kanssa esiintyy samanaikaisia muita oireita tai sairauksia tutkimusten valossa 47–77 %:lla nuorista. Näitä ovat esimerkiksi univaikeudet, käytöspulmat sekä masennus- tai ahdistuneisuushäiriö. Syömis- ja päihdehäiriön riski on myös kohonnut. Adhd:n Käypä hoito -suosituksessa todetaan, että varhainen ja aktiivinen hoito ja tuki vähentävät terveysriskejä sekä parantavat elämänlaatua ja toimintakykyä. Tämä on tärkeää ottaa huomioon pohdittaessa nuorten mielen hyvinvoinnin tukemista. Painopistettä tulisi siirtää ennakoivaan sekä matalan kynnyksen tukeen, jotta avun ja tuen piiriin pääsisi mahdollisimman varhain ja ilman edellytystä diagnoosista. Ollakseen tuloksellista, tarjolla olevan tuen tulee huomioida sekä neurokehityksellinen häiriö että mahdolliset psykiatriset liitännäisoireet tai häiriöt.

Tavoite 4

THL:n selvityksessä (2023) neurokirjon lasten ja nuorten palveluista hyvinvointialueilla todetaan, että 13–19-vuotiaiden nuorten varhainen ja perustason palvelujen tarjonta on vähäisempää kuin alle 13-

vuotiailla. Selvityksessä suositellaan, että teini-ikäisten ja itsenäistyvien neurokirjon nuorten hoidon ja tuen kokonaisuuksia tulisi parantaa (THL Työpaperi 41/2023). Hyvinvointialueilla tulee varmistaa, että neurokirjon lasten ja nuorten sosiaali-, vammais- ja terveyspalvelut ovat riittäviä ja oikein kohdennettuja ja ne huomioivat koko perheen tilanteen ja tuen tarpeet. Avun ja tuen piiriin tulee päästä nopeasti ja sujuvasti myös ilman diagnoosia.

Hyvinvointialueilla tulisi olla toimivat ja riittävästi resursoidut palvelu-, hoito- ja kuntoutuspalvelut neurokirjon lapsille, nuorille ja perheille. Tällä hetkellä palvelupolkujen puuttuminen sekä hoidon ja tuen viivästyminen johtavat ongelmien kasaantumiseen ja väliinputoamisiin palvelujärjestelmässä. Tämän vuoksi joudutaan valitettavan usein turvautumaan raskaampiin palveluihin, kuten lastensuojelun sijoituksiin. Tämä on sekä inhimillisesti että yhteiskunnallisesti kestämatöntä.

Kuntoutuksen monikanavarahoitus ja Kelan rooli yhtenä palveluntuottajana tulisi säilyttää. Riittävä ja pysyvä rahoitus KELAn neuropsykiatriseen kuntoutukseen tulisi varmistaa määräaikaisen lisärahoituksen jälkeen.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Tavoite 6

Nuorten kuuleminen ja mukaan ottaminen ministeriöiden valmistelutyöhön on erittäin kannatettavaa. Toivottavasti mukaan otetaan mahdollisimman paljon eritaustaisia nuoria, myös heitä, joilla on neurokehityksellisiä haasteita. Monilla järjestöillä on koulutettuja kokemustoimijoita, joiden osaamista valmistelutyössä voisi hyödyntää.

Tavoite 7

Kannatamme VANUPO-ohjelman esitystä hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen, kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseen sekä mielen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvän pedagogisen osaamisen nostamista varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstön ja johdon täydennyskoulutuksen painopistealueeksi. Kouluterveyskyselyn mukaan eri tavoin vammaiset ja toimintarajoitteiset nuoret kokevat muita enemmän kiusaamista sekä henkistä, fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa.

Nuorten osallisuuden, yhteisöllisyyden ja turvallisuuden vahvistamiseksi olisi tärkeää lisätä moninaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä nuorten toimintaympäristöissä sekä laajemmin koko yhteiskunnassa.

Nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjaukset

ADHD-liitto pitää tärkeänä, että nuorisotyötä tekevilla ammattilaisilla on tietoa, ymmärrystä ja osaamista neurokehityksellisiä oireita kokevien nuorten kohtaamiseen. Tämä tulisi huomioida jo alan opinnoissa ja täydennyskoulutuksessa, jotta ammattilaiset saavat tarvittavan tiedon ja keinoja työnsä tueksi.

On hyvä, että nuoristyön kehittämisessä nostetaan yhdeksi kehittämistyön tavoitteeksi varmistaa esteettömyyden toteutuminen. On tärkeää huomioida, että esteettömyys sisältää fyysisen esteettömyyden lisäksi myös sosiaalisen esteettömyyden. Myös saavutettavuuteen tulisi kiinnittää huomiota.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

-

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

-

Muita näkemyksiä ohjelmasta

ADHD-liitto toivoo, että valtakunnallisessa nuorisopoliittisessa toimintaohjelmassa huomioidaan kokonaisvaltaisesti läpi ohjelman ja eri toimenpiteiden kohderyhmänä lapset ja nuoret, joilla on jokin neurokehityksellinen häiriö. Neurokehitykselliset häiriöt/oireet ovat synnynnäisiä ja koko elämän mittaisia. Olennaista on huolehtia yksilöllisestä tuen kokonaisuuden jatkuvuudesta eri elämänvaiheissa.

Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (adhd) on kehityksellinen neuropsykiatrisen oirekuva, mikä heikentää merkittävästi yksilön toimintakykyä elämän eri osa-alueilla. Adhd on yleisin lasten neuropsykiatrisista häiriöistä, ja sen esiintyvyys 6–18-vuotiailla on uusimpien meta-analyyysien mukaan 3,6–7,2 %. Iso joukko on myös heitä, joilla on adhd-oireita, mutta ei diagnoosiksi asti. Samassa perheessä useammalla perheenjäsenellä voi olla adhd tai neuropsykiatrisia oireita, mikä on tärkeää ottaa huomioon. Tästä näkökulmasta on erittäin hienoa, että ohjelmassa on huomioitu (s.3) perheen tukemisen merkitys osana nuoren hyvinvoinnin edistämistä. Tämä on tärkeä näkökulma, jonka toivoisi näkyvän laajemmin osana ohjelmaa ja käytännön toimenpiteitä.

On ensiarvoisen tärkeää, että adhd-oireet tunnistetaan riittävän ajoissa ja tukea olisi saatavissa varhain sekä ilman diagnoosia. Tämä edellyttää sitä, että nuorten parissa toimivilla ammattilaisilla on riittävät tiedot ja osaaminen neurokehityksellisistä häiriöistä. Hoitamattomana adhd voi haitata opintoja ja työllistymistä sekä suurentaa psykiatristen häiriöiden, syrjäytymisen ja päihteiden käytön riskiä. Nykytilanteessa adhd-oireiset lapset ja nuoret sekä heidän perheensä jäävät valitettavan usein väliinpuotoajiksi, kun heidän tuen tarpeitaan ei tunnisteta riittävästi.

Suni Katja
ADHD-liitto ry